

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК НЕПРОФІЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ

PROBLEM OF FORMING THE METHODOLOGICAL COMPETENCE OF PROSPECTIVE PRACTITIONERS OF FOR NON-ENGLISH MAJOR UNDERGRADUATES: CURRENT RESEARCHES ON THE PROBLEM

Статтю присвячено проблемі формування методичної компетентності майбутніх викладачів англійської мови як непрофільної дисципліни. Аналізуються сучасні наукові розвідки з проблеми формування професійної й методичної компетентностей викладача та вчителя іноземних мов. Вивчається сучасний стан формування методичної компетентності майбутнього викладача англійської мови як непрофільної дисципліни в закладах вищої освіти України. На основі отриманих результатів визначається стан дослідженості порушеної проблеми. Формулюється висновок про актуальність розроблення методики формування в студентів магістратури методичної компетентності майбутнього викладача англійської мови як непрофільної дисципліни.

Ключові слова: майбутній викладач, англійська мова як непрофільна дисципліна, методична компетентність, заклад вищої освіти нелінгвістичного профілю, нелінгвістичні спеціальності.

Статья посвящена проблеме формирования методической компетентности будущих преподавателей английского языка как непрофильной дисциплины. Анализируются современные научные исследования проблемы формирования профессиональной и методической компетентностей преподавателя и учителя иностранных языков. Изучается современное состояние формирования методической компетентности будущего преподавателя английского языка как непрофильной дисциплины в высших учебных заведениях Украины.

На основании полученных результатов определяется состояние изученности данной проблемы. Формулируется вывод об актуальности разработки методики формирования у студентов магистратуры методической компетентности будущего преподавателя английского языка как непрофильной дисциплины.

Ключевые слова: будущий преподаватель, английский язык как непрофильная дисциплина, методическая компетентность, учреждение высшего образования нелингвистического профиля, нелингвистические специальности.

The article deals with the problem of forming the methodological competence of prospective practitioners of EFL for non-English major undergraduates. Current researches on the problem of forming FL teacher's and practitioner's professional and methodological competences are analyzed. Current state of forming the methodological competence of a practitioner of EFL for non-English majors in the institutions of higher education in Ukraine is studied. On the basis of the analysis results the conclusion of how profoundly the problem is investigated is made. The necessity of developing of the methodology aiming at pre-service education of the practitioners of EFL for non-English major undergraduates is substantiated.

Key words: prospective practitioner, English as a non-major University subject, methodological competence, institution of higher education of a non-linguistic specialization, non-linguistic specialties.

УДК 378.147:811.111'276.6

Мацнева О.А.,

канд. пед. наук, доцент,
докторант кафедри методики
викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних технологій
Київський національний лінгвістичний
університет

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Нова стратегія розвитку системи вищої освіти України, яка зумовлена євроінтеграційними процесами в нашій державі, вимагає підготовки фахівців для різних галузей, які володіють англійською мовою на рівні незалежного користувача, просунутому – В2 за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. Програмою з англійської мови для професійного спілкування передбачається, що випускники нелінгвістичних спеціальностей здатні ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі [4, с. 3]. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність підготовки висококваліфікованих викладачів англійської мови як непрофільної дисципліни, стрижневим компонентом якої виступає їхня методична компетентність. Під нею слідом за К. Іноземцевою розуміємо інтегральну характеристику, що визначає здатність і готовність викладача проектувати й реалізовувати навчально-методичні заходи, спрямовані на фор-

мування професійної міжкультурної комунікативної компетентності, а також необхідних особистісних і міжособистісних якостей фахівця в умовах міждисциплінарної інтеграції іноземної мови та профільної дисципліни [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Незважаючи на досить високий рівень науково-методичної розробленості проблеми формування професійної міжкультурної комунікативної компетентності в майбутніх фахівців нелінгвістичного профілю (О. Биконя, М. Євдокімова, З. Коннова, З. Корнева, А. Крупченко, Н. Микитенко, Т. Полякова, О. Тарнопольський, Н. Хомякова, Л. Яроцька та інші вчені), маємо констатувати низький рівень сформованості відповідної компетентності у випускників нелінгвістичних спеціальностей. Одну з причин цього вбачаємо в низькому рівні розвитку методичної компетентності викладачів англійської мови як непрофільної дисципліни. Це твердження ґрунтується не лише на результатах наших влас-

них спостережень за освітнім процесом, бесідах із колегами, а й на спостереженнях ряду науковців (Л. Алексєєва, С. Бобир, Т. Єрмоленко, Н. Павлова, К. Іноземцева, О. Казакова, М. Кокор, Т. Корж, А. Крупченко, Н. Микитенко, О. Серебрянцева, Н. Скіба, Л. Ступнікова, О. Черкашина), а також на результатах дослідження, проведеного Британською Радою в Україні в межах проекту «Англійська мова для університетів».

Принагідно зауважимо, що цим дослідженням було охоплено 15 провідних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) України. В опублікованих матеріалах зазначається, що підготовка фахівців до викладання англійської мови професійного спрямування на всіх рівнях – як під час навчання в університеті, так і під час викладацької діяльності – є обмеженою або ж взагалі відсутня [1, с. 57]. Здебільшого це призводить до того, що викладачі-початківці механічно переносять методику навчання іноземної мови як профільної дисципліни на нелінгвістичні спеціальності, що є неприпустимим, оскільки ці методики мають суттєві відмінності.

Наведені чинники зумовлюють актуальність проблеми формування методичної компетентності викладачів англійської мови як непрофільної дисципліни. Вирішення порушеної проблеми насамперед потребує вивчення сучасного стану її науково-методичної розробленості.

Мета статті. У межах статті ставимо за мету виявити сучасний стан наукової дослідженості проблеми формування методичної компетентності в майбутніх викладачів англійської мови як непрофільної дисципліни.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення поставленої мети ми насамперед проаналізували сучасні науково-методичні розвідки з порушеної проблеми. Отримані результати аналізу дали змогу зробити висновок, що нині ґрунтовно досліджено професійну та методичну компетентності майбутнього викладача іноземної мови як профільної дисципліни: на рівні докторських дисертацій науково обґрунтовано й розроблено концептуальні засади інтегративно-рефлексивного підходу, орієнтованого на багаторівневу методичну підготовку викладача англійської мови для системи загальної середньої та безперервної професійної освіти (О. Соловова, 2004), інтегративну модель лінгводидактичної підготовки викладача іноземних мов і культур (О. Сухіх, 2005), концепцію підготовки професійно автономного викладача іноземних мов у системі педагогічної освіти (О. Носачева, 2013), систему безперервної лінгво-методичної підготовки викладача іноземної мови (О. Мальов, 2015), теоретико-методичні засади формування методичної компетентності в майбутніх викладачів французької мови під час їхньої самостійної роботи в інформаційно-комунікаційному навчальному середовищі (Н. Майєр, 2016);

на рівні кандидатської дисертації – методику й технології оцінки рівня сформованості білінгвальної методичної компетенції в магістрантів мовних спеціальностей (М. Йай, 2003).

Дослідженою треба також уважати проблему формування професійної та методичної компетентностей у майбутніх учителів іноземних мов: на рівні докторських дисертацій науково обґрунтовано й розроблено концепцію формування методичної компетенції в майбутніх учителів іноземної мови початкової школи (О. Бігич, 2005), теоретико-методичні засади прискореної підготовки вчителя іноземної мови в умовах додаткової професійної освіти (К. Махмурян, 2009), концепцію й методику формування лінгводидактичних компетенцій майбутнього вчителя іноземної мови (К. Безукладніков, 2009), методичну систему професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов для загальноосвітніх шкіл із використанням комп'ютерних технологій (С. Авганов, 2010), систему методичної підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи (Л. Зєня, 2013), концептуальні засади технологізації професійно-методичної підготовки вчителя іноземної мови (О. Ігна, 2014), систему лінгвоінформаційної багаторівневої підготовки майбутнього вчителя іноземної мови (Б. Крузе, 2014), концепцію цілісної лінгво-методичної підготовки вчителя іноземної мови на основі діалогічного підходу (М. Мосіна, 2014); на рівні кандидатських дисертацій – методику формування методичної компетенції студентів факультетів іноземних мов педагогічного ЗВО з використанням відеозапису-ситуаційної моделі (О. Гончарук, 2003), методику формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови як другої іноземної (Ю. Ковальова, 2003), методику формування комунікативно-методичної компетенції студентів-бакалаврів мовних факультетів педагогічних ЗВО в межах інтегративного курсу практики мовлення й методики (О. Мальов, 2005), методику використання соціально орієнтованих технологій у процесі формування професійних умінь учителя іноземної мови (І. Савон, 2005), методику формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів іноземної мови як другої спеціальності (О. Варламова, 2005), методику формування в студентів старших курсів педагогічних ЗВО методичної компетенції в навчанні читання японською мовою (М. Аракава, 2007), технологію розвитку вміння проектувати вправу в процесі професійної підготовки вчителя іноземної мови (Л. Івашова, 2007), методику формування методичної компетенції бакалаврів педагогіки в галузі іноземних мов на основі інтегративного підходу (Г. Ходикіна, 2011), систему формування методичної компетенції в майбутніх бакалаврів педагогічної освіти в процесі професійно спрямованого навчання іноземної мови (С. Макєєва, 2013), методику фор-

мування ключових компетенцій учителя іноземної мови засобами організаційно-діяльнісної ігрової технології (А. Гуліянець, 2013) тощо.

У свою чергу, проблему формування методичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов як непрофільної дисципліни вважаємо не досить розробленою. Здебільшого дослідники концентрують увагу на розвитку професійної компетентності викладачів іноземних мов ЗВО різних нелінгвістичних профілів у процесі їхньої викладацької діяльності та в межах програми підвищення кваліфікації. На рівні кандидатських дисертацій визначено психолого-педагогічні фактори підвищення професіоналізму викладача іноземної мови технічного ЗВО (В. Панчук, 1996), психолого-педагогічні основи підготовки майбутніх викладачів іноземних мов до роботи в ЗВО нелінгвістичного профілю (Л. Губанова, 2013), необхідні умови організації ефективної педагогічної взаємодії викладача й студентів у процесі вивчення іноземної мови в ЗВО негуманітарного профілю (О. Іванова, 2003), теоретично обґрунтовано й розроблено систему освіти періоду професійної адаптації молодих викладачів іноземних мов до роботи в технічних ЗВО (Я. Абсаямова, 2005), методику формування професійної компетентності викладачів англійської мови ЗВО економічного профілю (С. Авер'янова, 2007), модель і технологію організації педагогічної взаємодії викладача й студентів у процесі вивчення іноземної мови в технічному ЗВО (І. Галкіна, 2008), модель саморозвитку метапрофесійної компетентності викладача іноземних мов ЗВО нелінгвістичного профілю (Л. Шобонова, 2012), модель розвитку професійної компетентності викладачів іноземних мов військових ЗВО в післядипломній освіті (Ю. Бандура, 2014), технологію формування інформаційно-методичної компетентності викладача іноземної мови технічного ЗВО в системі підвищення кваліфікації (Н. Кабанова, 2014), модель підготовки викладача іноземної мови для роботи в технічному ЗВО в межах програми підвищення кваліфікації (К. Іноземцева, 2017).

На підставі викладеного вище можна зробити висновок, що поза увагою науковців залишається проблема формування методичної компетентності в майбутніх викладачів іноземної мови як непрофільної дисципліни під час їхнього навчання в ЗВО. Винятком можна вважати дослідження М. Кокор (М. Кокор, 2014), у межах якого сконструйовано модель підготовки викладача іноземної мови за професійним спрямуванням з урахуванням позитивного педагогічного досвіду університетів США. Однак запропонована модель не була експериментально перевірена, відтак питання її ефективності залишається відкритим.

У свою чергу, вивчення англійської мови науково-методичної літератури дало нам можливість зро-

бити висновок про розробленість проблеми підготовки вчителя іноземної мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes (ESP)): визначено ролі й особливості професійної діяльності такого вчителя, порівняно з учителем іноземної мови для загальних цілей (English for General Purposes (EGP)) (Е. Вотерс, Т. Гатчінсон, Т. Дадлі-Еванс, П. Стревенс та інші вчені), запропоновано програми підготовки такого вчителя (Г. Бастуркмен та інші). Вірогідно, що останні не беруть до уваги специфіки методичної підготовки викладача іноземної мови в Україні й не можуть бути запозичені в чистому вигляді.

Визначення сучасного стану дослідженості порушеної проблеми також потребує вивчення стану формування методичної компетентності майбутніх викладачів англійської мови як непрофільної дисципліни в ЗВО України. Для цього ми проаналізували навчальні й робочі програми дисципліни «Методика навчання іноземних мов у ЗВО» та педагогічних практик з англійської мови, включених до навчального плану здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальностями 014.02 Середня освіта (Мова та література (англійська мова)) та 035.04 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно)) низки ЗВО України (Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Київського національного лінгвістичного університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського університету імені Бориса Грінченка, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Херсонського державного університету, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Чорноморського національного університету імені Петра Могили та інші). Результати проведеного аналізу дали нам змогу дійти висновку, що питання, пов'язані з особливостями методики навчання іноземної мови як непрофільної дисципліни, або не розглядаються взагалі, або представлені фрагментарно в межах 1–2 занять, що є недостатнім.

Своєрідним винятком є Львівський національний університет імені Івана Франка, в якому на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів розроблено навчальну програму та методичні рекомендації до спецкурсу «Основи викладання англійської мови за професійним спрямуванням» [3]. Визнаючи практичну цінність та оригінальність зазначеної методичної розробки, маємо вказати на її орієнтованість на формування когнітивного компонента методичної компетентності майбутнього викладача англійської мови як непрофільної дисципліни – на засвоєння знань про особливості навчання англійської мови професійного спрямування. При цьому набуття магістрантами знань

здійснюється шляхом опрацювання запропонованого теоретичного матеріалу та надання відповідей на подані запитання. Операційно-діяльнісний компонент (навички й уміння аналізу навчальних потреб студента й навчально-методичних комплексів, розробки навчально-методичних матеріалів і планування курсу іноземної мови за професійним спрямуванням) формується шляхом виконання 5-ти завдань (підготовки проекту «навчальний профіль студента», есе, мета якого – огляд і характеристика навчально-методичної літератури на ринку України, розроблення професійно орієнтованого комунікативного завдання для навчання одного з видів мовленнєвої діяльності та міні-плану (5 занять) для курсу англійської мови професійного спрямування на основі інтегрованого підходу), що, на наш погляд, є недостатнім.

У свою чергу, програмами педагогічної практики з англійської мови зазначених ЗВО України її проходження студентами на нелінгвістичних спеціальностях не передбачено. Відтак постає нагальна потреба у введенні до навчального плану здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальностями 014.02 Середня освіта (Мова та література (із зазначенням мови)) та 035.04 Філологія (Іноземні мови та літератури (переклад включно)) обов'язкової дисципліни «Методика навчання іноземної мови як непрофільної дисципліни», розробленні програм дотичних вибіркових дисциплін, а також розробленні програми та організації проходження магістрантами педагогічної практики на спеціальностях, де іноземна мова не є фаховою дисципліною.

Висновки. Отже, вивчення сучасних наукових розвідок із проблеми формування методичної компетентності в майбутніх викладачів іноземної мови як непрофільної дисципліни та стану формування відповідної компетентності в ЗВО України дало змогу зробити висновок про недостатню теоретико-практичну розробленість порушеної проблеми, що, у свою чергу, актуалізує проблему обґрунтування, розроблення й експериментальної перевірки методики формування у студентів магістратури методичної компетентності майбутнього викладача англійської мови як непрофільної дисципліни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Болайто Р. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови: проект «Англійська мова для університетів». Київ: Видавництво «Сталь», 2017. 154 с.
2. Иноземцева К.М. Подготовка преподавателя иностранного языка для работы в техническом вузе: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. Москва, 2017. 26 с.
3. Кокор М.М. Основи викладання англійської мови за професійним спрямуванням: навчальна програма та методичні рекомендації до спецкурсу для студентів за напрямом підготовки 0203 – «Філологія», спеціальності 08.02.03.03 – «Англійська мова та література». Львів: ФОП Корпан Б.І., 2013. 70 с.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування / колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок, В.О. Іваніщева, Л.Й. Клименко, Т.І. Козимирська, С.І. Кострицька, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О. Ходцева. Київ: «Ленвіт», 2005. 119 с.